

Inhoud

Inleiding 6

1 Wie? (mensen) Wat? (dieren en dingen) 10

- Het zelfstandig naamwoord (*man, vrouw, Jan*) 12
- Het zelfstandig naamwoord, meervoud (*lepels, bloemen*) 13
- Het zelfstandig naamwoord, verkleinwoord (*emmertje, mesje*) 17
- Het zelfstandig naamwoord, samenstelling (*keukenkast, stripboek*) 19
- Het lidwoord: **een, de, het** 20
- Het aanwijzend voornaamwoord: **deze, die, dit, dat** 23
- Het persoonlijk voornaamwoord (*ik, jij, me, jou*) 24
- Het bezittelijk voornaamwoord (*mijn, jouw*) 28
- Het 'spiegel'woord of het wederkerend en wederkerig voornaamwoord (*zich (verheugen), elkaar*) 29
- Het onbepaald voornaamwoord (*je, iedere*) 30

2 Doet? doen? gebeurt? (handeling) 32

- Termen 35
- Het (zelfstandig) werkwoord (nu, o.t.t.) 36
- Het (zelfstandig) werkwoord (toen, o.v.t.) 37
- 't *kofschip* 39
- Het hulpwerkwoord van tijd: **hebben** (v.t.t.) 40
- Het hulpwerkwoord van tijd: **hebben** (v.v.t.) 42
- Het hulpwerkwoord van tijd: **zijn** (v.v.t. en v.t.t.) 44

- (spreek uit 'uiltje'): hulpwerkwoorden of modale hulpwerkwoorden 46
- Het of het modaal hulpwerkwoord: **gaan, zullen** 47
- Het of het modaal hulpwerkwoord: **kunnen, mogen** 48
- Het of het modaal hulpwerkwoord: **moeten, willen** 49

- Het 'knip'werkwoord of het scheidbaar samengesteld werkwoord (*schoonmaken*) 50
- Het 'plak'werkwoord of het niet-scheidbaar werkwoord (*bewaren*) 51
- Het 'schakel'werkwoord of het werkwoord met een vast voorzetsel (*wachten op*) 52
- Het 'spiegel'werkwoord of wederkerend werkwoord (*zich vergissen*) 53
- Het koppelwerkwoord: **zijn, worden, blijven** 54

3 Wanneer? (tijd) 56

- Nu (onvoltooid, o.t.t.) 58
- Toen (onvoltooid, o.v.t) 59
- Toen = klaar (voltooid, v.t.t.) 60
- Eerder = klaar (voltooid, v.v.t.) 61
- Later (toekomst, o.t.t.t.) 62
- Niet-werkelijkheid (een gewenste en gedroomde tijd) 63
- Het bijwoord (*nu, toen*) 64
- Het voorzetsel (*op, in*) 65
- Het voegwoord (*terwijl*) 67

4 Waar? (plaats) Waarheen? (richting) 68

- Waar (plaats) 70
 - Het bijwoord (*boven*) 70
 - Het voorzetsel (*op, in*) 72
- Waarheen (richting) 73
 - Het bijwoord (*rechtdoor*) 71
 - Het voorzetsel (*naar*) 74
 - Het achterzetsel (*in*) 75

5 Hoe? Hoeveel? 76

- Hoe? 78
 - Het bijwoord (*aandachtig*) 78
 - Het bijvoeglijk naamwoord (*Hollandse nieuwe*) 79
 - Vergelijken (*even sterk als, zo sterk als een beer*) 80
- Hoeveel? 82
 - Het telwoord, hoofdtelwoord (*een, twee*) 82
 - Het telwoord, rangtelwoord (*eerste, een vierde*) 83

6 'Joker'woorden of verwijswoorden 84

- hij, zij, ze (enkelvoud) 85
- zij, ze (meervoud) 85
- zijn, haar 86
- deze, die, dit, dat 87
- het, (iets), wat ... 88
- de (...), die – het (...), dat 89
- tel-er (*Ik heb er zeven*) 90
- plaats-er (*Ik ben er!*) 90
- 'spring'-er (*Ik zit erop*) 90
- 'spreekjes'-er (*Er was eens ...*) 91
- 'spook'-er (*Er wordt geklopt*) 91

7 Klanken en letters 92

- Uitspraak en schrijfwijze 92
- Klemtoon in woorden en zinsdelen 96
- Zinsintonatie 97
- Het alfabet, afkortingen (*dvd*) en letterwoorden (*havo*) 99
- Leestekens 100

8 Zinnen 102

- De volgorde in een mededelende zin (of vertelzin) 103
- De volgorde in een vraagzin 105
- De volgorde in de gebiedende wijs (of bevelzin) 105
- De volgorde in zinnen met **niet** (ontkenning) 106
- De volgorde in zinnen met **zijn**, **worden** en **blijven** (naamwoordelijk gezegde) 106
- De volgorde in zinnen met een uitgebreid werkwoordelijk gezegde 107
- De volgorde in een hoofdzin 108
- De volgorde in een bijzin 109
- De volgorde in zinnen met **(om) te** 110
- De volgorde in ‘wens’zinnen 110
- De volgorde in **het**-zinnen 110
- De volgorde in een zinsdeel 111

9 Ontleden 112

- Zinsontleden 113
 - Het werkwoordelijk gezegde 113
 - Het naamwoordelijk gezegde 114
 - Het onderwerp 115
 - Het lijdend voorwerp 116
 - Het meewerkend voorwerp 116
 - Het voorzetselvoorwerp 117
 - Bepalingen 117
- Woordbenoemen 118

10 Lijsten 126

- 1 Voorvoegsels en achtervoegsels (afleidingen) 126
- 2 Alfabetische lijst van de onvoltooid verleden tijd, o.v.t. (*at – eten*) 130
- 3 Alfabetische lijst van het voltooid deelwoord (*gegeten – eten*) 133
- 4 Overzicht van sterke en onregelmatige werkwoorden, op alfabet 135
- 5 Overzicht gebruikte termen 141

11 Bijlage 142

- Afbeeldingen van de kaartjes 142

Inleiding

Uit welke delen bestaat De bovenkamer?

- *De bovenkamer* bestaat uit dit opzoekboek. Bij dit boek hoort een set strookjes.

Wat is De bovenkamer?

- *De bovenkamer* is een (visuele) kleurengrammatica van het Nederlands. Hier vind je allerlei dingen rond de Nederlandse taal zoals
 - hoe je zinnen maakt zoals vraagzinnen of mededelende zinnen
 - hoe je woorden in een volgorde in een zin zet
 - wanneer je *de* of *het* gebruikt
 - hoe je woordsoorten noemt
 - hoe je het Nederlands uitspreekt.Zie de inhoudsopgave voor alle verschijnselen die in *De bovenkamer* staan.

Lees eerst de tekst hieronder, **voordat** je *De bovenkamer* gaat gebruiken.

Waarom De bovenkamer?

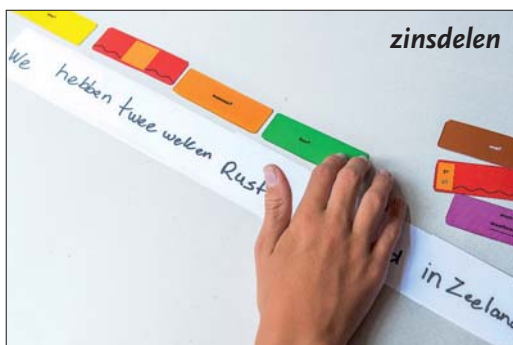
- *De bovenkamer* geeft je steun bij het praten en schrijven van het Nederlands. Bovendien helpt *De bovenkamer* je bij het maken van oefeningen uit het taalboek.
- Voor het praten en schrijven van het Nederlands kun je je vragen stellen als Wie? Wat? Wanneer? Waar en Waarheen? Hoe? Hoeveel? en Doet? Doen? Gebeurt? Voor deze vragen en de antwoorden op deze vragen gebruiken we in *De bovenkamer* kleuren,¹ zoals
 - geel voor verwijzingen naar mensen (*Wie?*): **de prinses**
 - bruin voor verwijzingen naar dieren en dingen (*Wat?*): **de kikker**
 - rood voor handelingen (*Wie of Wat doet/doen iets?/Wat gebeurt er?*): **kust** en **heeft gekust**
 - oranje voor verwijzingen naar tijd (*Wanneer?*): **om middernacht**
 - paars voor verwijzingen naar plaats en richting (*Waar en Waarheen?*): **bij de vijver** en **naar de vijver**
 - groen voor verwijzingen naar hoedanigheid en maat (*Hoe? en Hoeveel?*): **vriendelijk** en **tien kilo**
- Met deze kleuren geven we de betekenis aan van **zinsdelen**. Deze zinsdelen staan op **horizontale** strookjes en op deze manier kun je zinnen maken, zoals: **De prinses kust de kikker om middernacht bij de vijver**.

¹ Ontleend aan *Het Kleurensysteem*, J.C. Ammanschool, Amsterdam.

- In de voorbeeldzinnen in *De bovenkamer* geven we de zinsdelen al meteen de kleur van de strookjes.
- Een **zinsdeel** kan bestaan uit één woord, maar ook uit meer dan één woord:
Het ligt op de bank.

De speelse, roodharige kat heeft op de spiksplinternieuwe bank liggen slapen.

- ! Let op: de stroken voor het gezegde, de rode stroken, vormen altijd één zinsdeel.
- Voor de afzonderlijke **woorden** gebruiken we symbolen² met de kleuren van hierboven maar deze staan nu op **verticale, witte** strookjes.
- De **horizontale** strookjes voor de **zinsdelen** en **verticale** strookjes voor de **woordsoorten** zijn apart afgedrukt in een set strookjes.

Werkwijze zinsdelen

- Je legt de kleurstrookjes neer en je schrijft jouw zin met de zinsdelen onder de kleurstrookjes. Of: je schrijft een zin en je legt de kleurstrookjes boven de zinsdelen.

Werkwijze woordsoorten

- Je legt de witte strookjes onder de losse woorden.

Wat zie je allemaal in De bovenkamer?

- *De bovenkamer* bestaat allereerst uit hoofdstukken rond een van de vragen Wie? of Wat?, Doet? Doen? Gebeurt?, Wanneer?, Waar? Waarheen? en Hoe? Hoeveel?
- Elk hoofdstuk begint met een algemeen deel van Wie? of Wat?, Doet? Doen? Gebeurt?, Wanneer?, Waar? Waarheen? en Hoe? Hoeveel? Hierin staan foto's of schema's als voorbeelden.
- Dan volgt een overzicht van de inhoud van het zinsdeel in een zin qua betekenis en met de kleur die erbij hoort (**horizontaal**).
- Dan volgen de verschillende woordsoorten waaruit een zinsdeel kan bestaan.

² Ontleend aan de montessorigrammatica.

- Tot slot volgen de symbolen voor de woordsoorten (**verticaal**).
- Na het algemene deel volgen de verschillende woordsoorten die vorm geven aan de betekenis van Wie? of Wat?, Doet? Doen? Gebeurt?, Wanneer?, Waar? Waarheen? en Hoe? Hoeveel?
- Per woordsoort staat dan eerst:
- een visueel voorbeeld

mensen

- dan een uitleg met algemene informatie
- dan wat moeilijker informatie
- tot slot een onderdeel *Woordbenoemen*.
- Een apart hoofdstuk vormen de zogenoemde ‘Joker’woorden of *verwijswoorden*. Dit zijn woorden als *hij, zij, het*, enzovoort en de verschillende woorden *er* (*Ik heb er drie, Ik ben er*).
- Verder geven we in *De bovenkamer* informatie over het uitspreken en schrijven van het Nederlands. Er kan immers een verschil zijn in uitspraak en spelling. Ook hier gebruiken we kleuren voor:
 - de kleur **roze** gebruiken we om de klanken, de uitspraak, aan te geven. De klemtoon in een woord geven we **vetgedrukt** weer en met een **+** geven we de verschillende klankgrepen aan: **də prin+ses**.³
 - de kleur **zwart** gebruiken we voor de letters, de schrijfwijze: *de prinses*. Bij de uitspraak moet je vooral letten op de weergave van de ə van het lidwoord *de*. Deze klank heet de *sjwa* (of de ə van **də**) en deze klank heeft geen eigen letter in het Nederlands. Vergelijk maar eens de spelling van *een, de, vrolijk* en *aardig* met de uitspraak: **ən, də, vroom+lək** en **aar+dəg**.
- Ook zie je in *De bovenkamer* hoe je **zinnen** kunt maken en kunt ontleden (*Zinsontleden*) en hoe je **zinsdelen** maakt met verschillende soorten woorden en hoe je die soorten woorden noemt (*Woordbenoemen*).
- Tot slot is er een bijlage met voorvoegsels (*be-, ver-*) en achtervoegsels (*-ig, -lijk*) en verschillende bijlages met lijsten sterke en onregelmatige werkwoorden (*at-eten, gegeten-eten* en *eten-at-aten-gegeten*).

³ Een klankgreep is de uitspraak van een lettergreep. *Prinses* heeft twee lettergrepen, prin-ses, en ook twee klankgrepen.